

Flaix de ciència

Biosfera, una obra singular

Josep M. Camarasa. Fundació Privada Carl Faust

El 22 de març de 1992, enmig de l'expectació preolímpica, es presentava al llavors Museu de la Ciència (avui CosmoCaixa) de Barcelona el primer volum d'una obra singular, que duia per títol Biosfera, els humans en els àmbits ecològics del món. Sis anys més tard, el 22 d'abril de 1998 n'apareixia l'onzè i darrer volum. Però el recorregut de l'obra no s'acabava aquí. N'han aparegut traduccions en anglès, alemany i japonès i ha esdevingut l'obra científica publicada inicialment en català amb més projecció internacional.

Potser no sóc el més indicat per parlar amb objectivitat crítica dels vint-i-cinc anys de l'arrencada de *Biosfera*. Tanmateix, no m'he pogut resistir a la incitació dels redactors de TREBALLS perquè en parlés. Procuraré atènyer-me als fets. Els judicis crítics no em corresponen.

Deixeu-me començar amb el refrany que encapçalava les notes d'una primera reunió amb en Ramon Folch adreçada a desenvolupar la seva idea inicial en projecte: «Treballades per sant Andreu de tan bones no tenen preu». La reunió, cal dir-ho, tenia lloc el 30 de novembre de 1990 i el refrany no trigà a manifestar-se encertat: cinc mesos després, l'abril de 1991, el patronat de la Fundació Enciclopèdia Catala-

na feia seu el projecte, gràcies al suport entusiasta de Joaquim Maluquer. Començaven així set anys de creació d'un producte singular sense precedents en el nostre àmbit cultural tant per l'enfocament i el contingut com per la forma, la realització i la projecció. No era banal. Mai no s'havia abordat una empresa de tanta ambició a Catalunya ni en català. Ni cap altra d'aquestes dimensions ha estat traslladada a altres llengües.

Va ser un cop de sort i d'audàcia, la *Història natural dels Països Catalans* arribava als seus darrers volums i els venedors d'Enciclopèdia Catalana (un poder fàctic a l'empresa) reclamaven algun producte que en prolongués l'èxit (més de 32.000 subscriptors). Era el moment just per impulsar una obra de volada universal feta des de casa nostra. La complicitat del programa MaB de la UNESCO, amb Francesco di Castri al capdavant, la de Ramon Margalef i la de Lynn Margulis, ens van afavorir. Margalef ens va afavorir amb extenses parts del primer volum i del desè, a banda que moltes de les idees que vertebraven l'obra són plenament margalefianes o passades pel filtre de la seva visió. Lynn Margulis s'entusiasma des del primer moment amb l'obra, en va aportar els primers capítols i més tard va ser la promotora de la publicació de l'obra en anglès.

El pla de l'obra, senzill conceptualment però força innovador al seu moment, comença, per a cada bioma, amb una presentació general,

seguida d'una descripció sumària de la flora, la fauna i els grups humans que l'habiten, de la dels aprofitaments de la biodiversitat del bioma i de la problemàtica ambiental fruit de les actuacions dels humans en aquest. Finalment, en un moment que el concepte mateix de reserva de biosfera era poc conegut, se'n tractava monogràficament alguna de remarcable del bioma. El primer volum i el darrer segueixen pautes diferents. El primer explica d'una banda la història i el present de la biosfera i d'una altra la dels humans com a espècie i el seu efecte transformador sobre la biosfera sencera. El darrer glosa l'evolució del pensament sobre la natura i sobre el que avui anomenem biosfera i exposa les concepcions dels responsables de l'edició, a banda d'incloure un extens índex terminològic de tota l'obra.

I, a banda els valors del contingut, no són pas menys remarcables els valors formals de l'obra. M. Antònia Miserachs va dissenyar una maqueta i organitzar una paginació que posava al servei de l'obra una qualitat formal que ha estat reconeguda, per exemple, pel Museu del Disseny de Barcelona, que dedica una vitrina a *Biosfera*. Cal remarcar, en particular, les citacions literàries a les portadelles de cada bioma d'autors que van de Salvat-Papasseit a Humboldt, de Rómulo Gallegos a Ernest Hemingway, de Vladimir Arseniev a Espriu. I també l'acurat equilibri entre text i il·lustració en cada una de les planes de *Biosfera*. I en són més de 5.000. •

Edicions de *Biosfera*

FOLCH, R.; CAMARASA, J. M. (dir.) (1991-1998). *Biosfera: Els humans en els àmbits ecològics del món*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

FOLCH, R.; CAMARASA, J. M. (dir.) (2000). *Encyclopedia of the Biosphere: Humans in the World's Ecosystems*. Detroit, San Francisco, Londres, Boston, Woodbridge, CT: Gale Group.

FOLCH, R.; CAMARASA, J. M. (dir.) (2002). *Biosphäre: Die Lebensräume der Erde*. Leipzig, Mannheim: Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG.

FOLCH, R.; CAMARASA, J. M. (dir.) (2009-2015). *Sekai shizen kankyo daihyakka*. Tòquio: Asakura.